

Список використаних джерел

1. Велиева С. В. Диагностика психических состояний дошкольного возраста : Учебно-методическое пособие / Светлана Витальевна Велиева. – СПб. : Речь, 2007. – 240 с.
2. Венгер А. Л. Психологическая готовность ребенка к школе / А.Л. Венгер // Вопросы психологии. – 1984. – № 4. – С. 39 – 41.
3. Венгер А. Л. Психологические рисуночные тесты : Иллюстрированное руководство / Александр Леонидович Венгер. – М. : Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2005. – 159 с.
4. Эйдемиллер Э. Г. Семейный диагноз и семейная психотерапия / Эдмонд Георгиевич Эйдемиллер, Игорь Валерьевич Добряков, Ирина Михайловна Никольская – СПб. : Речь, 2007. – 352 с.
5. Эльконин Д. Б. Психология личности и деятельности дошкольника / Д. Б. Эльконин / Под ред. А. В. Запорожца, Д. Б. Элькониной. – М. : Просвещение, 1965. – 248 с.

В статье представлено описание этапов эмпирического исследования стилей воспитания различных этносов как основного этнопсихологического фактора адаптации ребенка к школьной среде, подается общая процедура организации исследования, обосновывается комплекс применяемых методов и приемов. Статья направлена на исследование адаптации младших школьников к школьной среде в контексте этнопсихологических особенностей и на определение основных этнопсихологических факторов, способных существенно влиять на становление личности ребенка. Прежде всего, анализировать эмоциональные психические состояния, невротизованность, тревожность, агрессивность, коммуникативные проблемы и соответствие поведенческих проявлений в школьной среде и отношение к нему.

Ключевые слова: адаптация, этнопсихологическая адаптация, факторы адаптации, процессы адаптации, школьная среда, психические процессы, стили воспитания, гендерные особенности воспитания, этнические особенности воспитания, психодиагностика.

The article describes the stages of empirical research of family upbringing styles in different ethnic groups as the main factor of ethno-psychological adaptation of the child to the school environment, it describes the general procedure of investigation and substantiates the complex of the methods and techniques.

The article aims to study the adaptation of younger school children to the school environment in the context of ethno-psychological characteristics and to determine the major ethno-psychological factors that can significantly influence the formation of the child's personality. Firstly, we analyze emotional mental states, neurotic features, anxiety, aggression, communication problems and behavioral manifestations in compliance with the school environment and attitude. Number of negative mental states in primary school children is the root that causes complications in the process of their individual adaptation. These changes ethnopsychologically specify. Particularly for the schoolchildren it is more common to experience the disruption of communication, destructive changes in relationships with others (opposition, negativism, non-conformism or absolute conformism). While other kids are more anxious and feel greater insecurity that results in fear of school, lower status position within children's community, isolation and so on. These are caused by different types of destructive influences of family, which is reflected in the style of education.

Key words: adaptation, ethno-psychological adaptation, adaptation factors, processes of adaptation, school environment, mental processes, parenting style, gender differences in education, ethnic characteristics of education, psycho-diagnostics.

УДК 159.922.8

Воронова Ольга Юрійвна,
старший викладач,
Мукачівський державний університет

ПОВЕДІНКОВО-ОЦІННИЙ КОМПОНЕНТ У СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕФЛЕКСІЇ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ

У статті розглядається рефлексія педагога як складова частина його професійної діяльності. Показаний аналіз дослідження з даної проблеми. Проаналізовано поведінково-оцінний компонент професійної рефлексії педагога-вихователя. Представлені методики для дослідження даного компоненту: методика ДМВ Л.Н. Собчик та методика визначення «Рівня суб'єктивного контролю» Є.Ф.Бажин. Вибірку склали студенти спеціальності «Дошкільна освіта». Представлені результати емпіричного дослідження. Проаналізовані особливості трансформації рефлексії майбутніх педагогів-вихователів у процесі професійної підготовки. На основі дослідження зроблено висновок про важливість формування даного компоненту у структурі професійної рефлексії майбутніх вихователів.

Ключові слова: рефлексія, поведінково-оцінний компонент, домінування, міжособистісні відносини, самовдосконалення.

Постановка проблеми. Сучасне соціально-економічне та політичне життя нашої країни породжує проблеми не тільки економічного та політичного характеру, але й соціального. Одне із них – питання виховання та навчання дітей у сучасних умовах, які

постійно змінюються. Важко не погодитися з думкою багатьох науковців та практиків: сучасним дітям потрібні сучасні педагоги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми. Цілий ряд робіт

присвячено дослідженню різних аспектів професійної рефлексії: теорії про вплив рефлексії на розвиток особистості (О.С.Анісімов, В.В.Давидов, А.З.Зак, Є.І.Ісаєв, Л.К.Максимова, Р.В.Павелків, С.Л.Рубінштейн, В.А.Семиченко, Г.П.Щедровицький); вчення про співвідношення та взаємодію внутрішніх і зовнішніх чинників становлення свідомості та самосвідомості особистості (Г.С.Костюк, І.С.Булах); вчення про рефлексивну регуляцію розумових дій (В.К.Зарецький, Ю.М.Кулюткін, М.Л.Смульсон, С.Ю.Степанов, Ю.М.Швалб); теорії, які визначають сутність пізнавальної активності та закономірності її розвитку в процесі учіння (Л.С.Виготський, І.А.Зязюн, Г.С.Костюк, О.М.Леонт'єв, І.Я.Лернер, С.Д.Максименко, Н.О.Менчинська, В.О.Моляко, С.Л.Рубінштейн, І.М.Сеченов, О.В.Скрипченко та ін.)

Водночас, питання, що розкривають рефлексивний зміст професійної самореалізації педагогів сучасної дошкільної освіти, залишаються недостатньо вивченими, не зважаючи на те, що сучасне дошкілля потребує фахівців, здатних до нестереотипних способів роботи, відповідальних за власні рішення, професійно мобільних, творчих та готових до професійної самореалізації.

Мета статті (постановка завдання) полягає у вивченні специфіки формування рефлексивних процесів у професійному становленні фахівця дошкільної освіти. Згідно з цілями нашого дослідження, ми розглянули специфіку формування рефлексивних процесів майбутнього вихователя під час навчання у вузі.

Результати дослідження. Неоднозначність визначення рефлексії в професійній діяльності педагога в наукових дослідженнях дозволили ввести власне визначення цього поняття. У вузькому змісті - це вміння суб'єкта освітнього процесу аналізувати свою професійну діяльність, вносити в неї корективи й видозмінювати відповідно до особливостей професії; це вміння педагога зіставляти свої особисті й професійні дії з думкою своїх колег, вихованців, батьків. У широкому змісті рефлексія - це одна зі специфічних характеристик професійної самосвідомості педагога, представлена емоційно-мотиваційним, когнітивним, поведінково-оцінним компонентами.

Емоційно-мотиваційний компонент складається в єдності мотивів і цілей використання рефлексії для ефективного здійснення педагогічної праці. Мотиваційний компонент рефлексивної діяльності необхідно розглядати у двох напрямках. По-перше, з погляду місця професійної мотивації в загальній структурі мотивів і, по-друге, оцінивши потребу в рефлексії, що визначає змістовну сторону творчої спрямованості професійної діяльності [6]. Щодо когнітивного компоненту, у контексті вивчення когнітивних процесів ведуться дослідження інтелектуального аспекту рефлексії, що визначається як «уміння майбутнього вихователя виділяти, аналізувати й співвідносити із предметною ситуацією власні дії». Тут рефлексія, по суті, розглядається у своєму інтелектуальному аспекті. [3].

У зміст поведінково-оцінного компоненту входять самооцінка застосування вмінь, що лежать в основі рефлексії, аналіз власних знань, що конкретизують теоретичні основи рефлексії, виявлення допущених помилок і недоліків, визначення шляхів їхнього

подолання. Майбутній вихователь прагне вникнути в сутність педагогічних явищ і процесів, зрозуміти закономірності протікання педагогічної діяльності, правильно оцінити й вчасно скорегувати свою роботу. Він вивчає хід, результати своєї діяльності, оцінює себе як учасника діалогу з погляду того, наскільки вдається йому організувати цей діалог і наскільки активні в ньому вихованці [2].

Своє дослідження ми зосередили на вивченні саме поведінково-оцінного компоненту. Об'єктами нашого дослідження виступили студенти спеціальності «Дошкільне виховання» першого, третього та п'ятого курсів. Даний компонент ми досліджували за допомогою методики ДМВ Л.Н. Собчик та методика визначення «Рівня суб'єктивного контролю» Є.Ф.Бажин.

За методикою діагностики міжособистісних відносин Л. М. Собчик ми отримали результати, які занесені до табл. 1, 2, 3.

Таблиця 1

Середні показники результатів дослідження за методикою ДМВ (досліджуваних студентів 1-го курсу)

		Октанти							
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Я-реальне	Середнє значення	8,93	8,68	9,00	8,21	6,57	6,00	5,71	5,75
	Середнє значення	11,0	7,46	9,11	7,61	8,39	7,57	9,25	10,71

Як видно з поданих у таблиці 2.1. даних, студенти першого курсу характеризуються, в основному, схильністю до лідерської поведінки, прямолінійністю і недовірливістю. В реальному часі вони обирають здебільшого домінуючий тип поведінки. Про це свідчать показники октанта «I» (авторитарний), де $X_{сер.}=8,93$, і октанта «III» (прямолінійний) – $X_{сер.}=9,00$, що описує поведінку досліджуваних осіб як наполегливих в досягненні мети. Схожі значення мають октанти «II» (незалежно-домінуючий) – $X_{сер.}=8,68$ і «IV» (недовірливо-скептичний) – $X_{сер.}=8,21$.

Сприйняття студентами-першокурсниками свого Я-ідеального дещо відрізняється від самооцінкових характеристик реальності, а саме: а) спостерігається тенденція яскравого вираження обраних типів міжособистісних відносин; б) успіх у майбутньому сприймається через владно-лідеруючий тип ($X_{сер.}=11,0$), що тяжіє деспотизму, нетерплячості до критики, переоцінки власних можливостей, однак, за своєї комбінації із відповідально-великодушним типом ($X_{сер.}=10,71$). Це може характеризувати появу нових атрибутів у моделі «Я успішний у професії». Так у студентів 1-го курсу спостерігається незначна розбіжність між Я-реальним та Я-ідеальним, яка, згідно із Л.М. Собчик, знаходиться в межах норми та означає «помірне (неконфліктне) розходження, чи швидше має розглядатись як необхідна умова для подальшого росту особистості, самовдосконалення» Розглянемо отримані середні показники за методикою ДМВ для студентів третього курсу (табл. 2)

Таблиця 2

Середні показники результатів дослідження за методикою ДМВ (досліджуваних студентів 3-го курсу)

		Октанти							
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Я-реальне	Середнє значення	8,54	6,61	7,46	6,75	6,43	7,29	9,07	10,04
Я-ідеальне	Середнє значення	10,29	7,00	6,57	5,04	6,93	7,25	9,64	9,43

Як бачимо, реальний портрет студентів третього курсу наповнюють владно-лідуючі якості, що тяжіють до деспотизму, нетерплячості, до критики, переоцінки власних можливостей. Це підтверджується досить високим показником октанта «I» ($X_{сер.} = 8,54$). Але на відміну від студентів першого курсу, досліджувані третього курсу демонструють лабільність у виборі поведінкових стратегій. На це вказують високі показники за октантами: «VII» ($X_{сер.} = 9,07$), «VIII» ($X_{сер.} = 10,04$). Притаманний постійний дисбаланс між стратегією на конформність в стосунках з оточуючими та лідерством. Високі бали виявлені за «VIII» октантом, це свідчить про відповідально-великодушний тип міжособистісних стосунків, виявляючи притаманну досліджуваним виражену потребу відповідати соціальним нормам поведінки, схильність до ідеалізації міжособистісних взаємин; виражену емоційність у виявленні своїх почуттів, яка може мати більш поверховий характер, ніж це декларується; екзальтованість у висловлюваннях своїх переконань; жертвовність, доброзичливість, комунікабельність; потребу подобатись оточуючим, артистизм. Досліджувані ідеальний образ «Я» пов'язують з присутністю в структурі особистості діаметрально протилежних властивостей. Велика індивідуальна варіативність свідчить про неоднозначність у трактуванні ідеального «Я» образу. Наявність полярних тенденцій (у різних досліджуваних і в різних комбінаціях) може свідчити про незадоволеність своїм залежним становищем і при цьому нерозуміння, не усвідомлення або витіснення справжніх причин дезадаптації. При співставленні актуального і ідеального «Я» за деякими октантами існують розбіжності, які свідчать про незадоволеність собою, занижену самооцінку. Отримані дані за шкалами «Я-реальне» та «Я-ідеальне» студентів п'ятого курсу ми представили середніми показниками, які відображають особистісний профіль студентів.

Таблиця 3

Середні показники результатів дослідження за методикою ДМВ (досліджуваних студентів 5-го курсу)

		Октанти							
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Я-реальне	Середнє значення	8,61	6,21	7,75	7,04	7,68	7,36	9,32	9,96
Я-ідеальне	Середнє значення	11,54	7,29	7,46	5,18	6,86	6,96	10,18	9,68

Як бачимо, найбільш виразні тенденції мають місце у поведінкових проявах за трьома показниками: октант «I», де $X_{сер.} = 8,61$; октант «VII» – де $X_{сер.} = 9,32$; октант «VIII», де $X_{сер.} = 9,96$. Це може свідчити про дві тенденції у поведінці досліджуваних осіб: 1) збереження відносно гармонійного та гнучкого інструментарію реагування на поточні професійні ситуації; 2) наявність ситуативної конформності у ситуаціях виникнення конфлікту. Зазначимо, що у структурі «Я-ідеального» октант «IV» ($X_{сер.} = 5,18$), значно знижений з одночасно збільшеним показником октанта «VII» ($X_{сер.} = 10,18$), що свідчить про наявність міжособистісного конфлікту, тобто досліджуваними самокритично оцінюється власна роль у ситуації, що створилась, демонструється прагнення в ідеалі бути більш доброзичливими і конгруентними з колегами, одногрупниками. Отже, майбутній успіх у студентів випускників здебільшого асоціюється з досягненням гармонії у колективі, готовністю допомагати один одному, дружелюбністю. Такі властивості є складовими емпатійності особистості, що дійсно мають важливе значення для процесу професійного самовизначення майбутніх педагогів-вихователів.

Як впливає з поданих даних, наявність розбіжностей між Я-ідеальним та Я-реальним майбутніх вихователів (як 1-го, 3-го так і 5-го курсів) вказує на існування тенденції до розвитку. Однак на першому курсі вона є більш виразною, ніж у представників випускного курсу. Порівнюючи досліджувані вибірки за показниками ідеальної картини бачення себе, можна зробити висновок про те, що майбутні вихователі пов'язують успіх, перш за все, з домінуванням, владністю та співпрацею. Така тенденція залишається монотонною для більшості досліджуваних.

Методика «Рівень суб'єктивного контролю» Є.Ф.Бажина була представлена студентам для того, щоб визначити індивідуальні особливості суб'єктивного контролю над різними життєвими ситуаціями, а також визначити тип формування міжособистісних відносин і як він впливає на професійну діяльність.

Таблиця 4

Середні показники результатів дослідження за методикою РСК

		Шкали						
		Iз	Iл	Iн	Iс	Iв	Iм	Iх
ДО-1	Середнє значення	3,50	5,00	4,82	5,29	3,89	5,39	4,96
ДО-3	Середнє значення	3,71	4,93	5,68	3,89	3,86	4,43	4,25
ДО-5	Середнє значення	4,57	4,07	4,32	4,36	4,11	4,39	4,25

З поданих даних видно, що у студентів ДО-1 переважає екстернальний тип суб'єктивного контролю, тобто показники за шкалами Iз ($X_{сер.} = 3,50$), Iв ($X_{сер.} = 3,89$), істотно відрізняються від норми ($X_{норм.} = 5,5$), мають відхилення від норми $< 5,5$. Екстернальна орієнтація за даними шкалами свідчить про загальний низький рівень суб'єктивного контролю. Цей тип

суб'єктивного контролю характеризується більшою комфортністю, поступливістю. Вони є гарними виконавцями, що ефективно працюють під контролем інших людей, схильні до тривожності. Натомість у студентів 1-го курсу спостерігається достатній рівень ідентифікації своїх досягнень з критеріями успішності у сім'ї, що, у свою чергу, стимулює до інтернального типу сприйняття відповідальності у сфері сімейних стосунків Іс ($X_{сер} = 5,29$).

Як бачимо, показники студентів третього курсу виявляють досить значні відхилення від середньої норми ($X_{норм} = 5,5$), за шкалами Із ($X_{сер} = 3,71$), Іс ($X_{сер} = 3,89$), Ів ($X_{сер} = 3,86$). Шкала Із є стрижневою у даній методиці. Низький показник за даною шкалою, як правило, тягне за собою дисгармонію у процесах цілепокладання, мотивації, самовизначення, а отже і рефлексії. Низькі значення Іс вказують на те, що досліджувані вважають не себе, а своїх партнерів причиною значимих ситуацій, що виникають у їх родині. А це, у свою чергу, заважає повноцінному формуванню Я-успішного як у загальному, так і у професійному контексті. Шкала Ів визначає інтернально-екстернальний вектор. Тут прослідковується логічний зв'язок з двома вищеописаними шкалами. Адже низький показник величин за даною шкалою характеризує схильність досліджуваних студентів 3-го курсу приписувати більш

важливе значення зовнішнім обставинам – керівництву, товаришам по роботі, везінню-невезінню.

Щодо студентів ДО-5 переважає екстернальний тип суб'єктивного контролю, тобто показники за всіма шкалами мають відхилення від норми $< 5,5$. Цей тип суб'єктивного контролю характеризується більшою комфортністю, поступливістю. На основі отриманих результатів можна зробити висновок про те, що у студентів випускників спостерігається значний зсув у напрямку екстернального контролю, що в цілому негативно позначається на самооцінці та впливає на неготовність майбутнього фахівця до розвитку професійно важливих якостей.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Отже, ми можемо зробити висновок про важливість формування даного компоненту у структурі професійної рефлексії майбутніх вихователів, який характеризується наступною динамікою: у процесі навчання зростає гіперсоціальність установок; низький рівень суб'єктивного контролю; майбутні вихователі не бачать зв'язку між своїми діями і значущими для них подіями їхнього життя, не вважають себе здатними контролювати свою діяльність і вважають, що більшість подій у їхньому професійному житті є результатом випадку або дій інших людей; приписують свої успіхи, досягнення і радості зовнішнім обставинам – везінню, щасливій долі або допомозі інших людей.

Список використаних джерел

1. Высшее педагогическое образование: проблемы и решения / под общей ред. И.Е.Курова. Монография. - Нижний Новгород : Изд-во НГПУ, 1994.-160 с.
2. Дружинин В.Н. Психология общих способностей / В.Н. Дружинин. - СПб., 1999. - 243 с.
3. Кашапов М.М. Психология педагогического мышления / М.М. Кашапов. - СПб., 2000. - 310 с.
4. Педагогика: Учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений: В.А. Сластенин и др. – 4-е изд. – М.: Школьная Пресса, 2002. – 512 с.
5. Подосинников С.А. Психологические факторы становления профессионального самосознания у студентов: автореф. дис - канд. психол. наук / С.А. Подосинников. – М.: 2003. – 19 с.
6. Стеценко И.А. Развитие педагогической рефлексии в профессиональной подготовке учителя в условиях опыта педагогической деятельности : автореф. дис. .канд. пед. наук / И.А. Стеценко. -Таганрог, 1998.-23 с.

В статье рассматривается рефлексия педагога как составная часть его профессиональной деятельности. Показан анализ исследования по данной проблеме. Проанализированы поведенчески-оценочный компонент профессиональной рефлексии педагога-воспитателя. Представлены методики для исследования данного компонента: методика ДМО Л.Н. Собчик и методика определения «Уровня субъективного контроля» Е.Ф.Бажин. Выборку составляли студенты гуманитарного факультета специальности "Дошкольное образование". Представлены результаты эмпирического исследования. Проанализированы особенности трансформации рефлексии будущих педагогов-воспитателей в процессе профессиональной подготовки. На основе исследования сделан вывод о важности формирования данного компонента в структуре профессиональной рефлексии будущих воспитателей.

Ключевые слова: рефлексия, поведенчески -оценочный компонент, доминирование, межличностные отношения, самосовершенствования.

The article substantiates the topicality of the study. A brief analysis of recent research on the topic has been done. The article deals with the teacher's reflection as part of his professional activity. The concept of "reflection" is recovered. The purpose of the study is to examine the specific formation of reflective processes in the professional development of preschool education specialist. Behavioral-evaluative component of professional reflection of teacher-educator is analysed. The methods for the study of this component have been presented: methods UHF L.N. Sobchik and method of determining the "level of subjective control" E.F.Bazhyn. The sample comprised 84 students of the 1st, 3rd, 5th-year students of the Faculty of Humanities speciality "Preschool education".

The results of empirical research have been presented. Peculiarities of transformation reflection in the training future teachers-mentors. Based on the results, we can conclude that the students graduates have been a significant shift in the direction of external controls, which generally affects the self-esteem and affect future specialist unwillingness to develop important

qualities professionally. Based on the research concluded the importance of creating this component in the structure of professional reflection of future educators. Noted that for graduates who are close to professional work results are unsatisfactory and do not indicate the formation of reflective processes.

So reflection is one of the important factors of self-identity in general and professional development in particular. The results of empirical research enable to take them into account in the preparation of future teachers. Appropriate to consider while studying at the university to implement a mini-lecture on "Formation of professional self-concept" as well as training sessions on professional development reflection, professional communication, and so on.

Key words: reflection, behavioral - evaluative component, domination, interpersonal relationships, self-improvement.

УДК 372.32.034

Іванова Вікторія Вікторівна,
кандидат психологічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ КУЛЬТУРНО-ІГРОВОГО СЕРЕДОВИЩА НА РОЗВИТОК МОРАЛЬНИХ ПОЧУТТІВ ДІТЕЙ 5-6 РОКІВ

Стаття присвячена проблемі вивчення психолого-педагогічних аспектів впливу культурно-ігрового середовища на розвиток моральних почуттів дітей 5-6 років. Охарактеризовано різні види середовища, розкрито сутність культурно-ігрового середовища, визначені його соціальні функції. Автором визначено та обґрунтовано психолого-педагогічні аспекти впливу культурно-ігрового середовища на розвиток моральних почуттів дітей 5 - 6 років.

Ключові слова: розвиваюче середовище, виховне середовище, освітнє середовище, культурне середовище, культурно-ігрове середовище, моральні почуття, дошкільник.

Постановка проблеми. У сучасному світі досить актуальним стає питання про моральний розвиток підростаючого покоління, в тому числі, дітей дошкільного віку. Тенденції сучасного виховання зводяться до інтелектуального і фізичного розвитку дитини: вже в молодшому дошкільному віці увагу приділено навчанню читанню, розвитку мовлення, вивченню математики, танців, спорту. Однак моральна сторона формування особистості дітей іноді залишається поза увагою дорослих.

Зміни нашого суспільства, прискорення темпів соціального і науково-технічного прогресу акцентують увагу на потребу в людях ініціативних, творчих і незалежних від штампів і стереотипів мислення. Але разом з тим, спостерігається зниження морального розвитку, яке відбувається вже з дошкільного віку. Основними причинами погіршення моральності дітей є руйнування інститутів соціалізації сім'ї та сімейних відносин, а також активний вплив телебачення та Інтернету, що призводить до зміни загальної тенденції виховання.

Вивчивши психолого-педагогічні дослідження, ми виявили, що найбільш часто використовуються наступні терміни: предметно-ігрове середовище (Н.Грінявічене та ін.), освітнє середовище (Г.Беляєв, Н.Голованова, Є.Тихомирова та ін.), предметно-розвиваюче середовище (В.Петровський та ін.), предметно-просторове середовище (Т.Комарова та ін.), педагогічне середовище (М.Басов, Г.Беляєв, Н.Крилова та ін.), соціально-ігрове середовище (Д.Ельконін та ін.), проте культурно-ігровому середовищу, яке має значний потенціал розвитку моральних почуттів у дітей 5 - 6 років не приділяється належної уваги.

Особливістю цього віку є диференціювання і узагальнення накопичених знань, усвідомлення моральних почуттів і поява оціночних суджень. Але, не дивлячись на значні якісні зміни в моральній поведінці дітей, на практиці ми бачимо, що дитина 5 - 6 років не завжди переживає моральні почуття любові, співчуття,

сорому, відповідальності, дбайливого ставлення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Вченими різних епох і поколінь середовище розглядалося різних розуміннях і проявах: освітнє, предметно-розвиваюче, мовне, ігрове, педагогічне, соціокультурне та ін. Розглянемо як можна більш повно різні види середовища і виявимо особливості культурно-ігрового середовища і вплив його на моральні почуття у дітей 5 - 6 років в дошкільному навчальному закладі.

Виходячи з ідеї особистості і культури за В.Біблером, існування людини і буття слід розглядати як спів-буття, що включає в себе спів-дію, спів-спілкування, спів-участь. Ці складові елементи зв'язку людини зі світом лежать в основі утворення середовища, тобто створення ситуації [3, С. 105]. Дошкільний заклад, школа, вуз – будь-яке освітнє середовище повинне бути навчальним, розвиваючим, виховуючим, інформативним, екологічним, естетичним, діалоговим, гуманним, одухотворяючим [3]. Аналіз інноваційних процесів в освіті показує, що середовище може виконувати розвиваючу функцію при дотриманні наступних умов: багатооб'єктність діяльності; варіативність діяльнісних технологій, в тому числі з освоєння інформаційного простору; самоорганізація; моделювання та діагностика результатів діяльності [7].

Значення середовища у вихованні людини усвідомлювали багато, як вітчизняних (П.Лесгафт, М.Пірогов, Л.Толстой, К.Ушинський та ін.), так і зарубіжних вчених (М.Монтессорі, Ж.Ж.-Ж.Руссо, Ф.Фребель та ін.).

На думку М.Монтессорі, дитячий садок – найбільш сприятливе середовище розвитку для дошкільнят. Вона вважала, що це – маленьке суспільство, яке складається з дітей та їх наставників. У цьому суспільстві створюється виховуюче і навчальне спілкування. Вчителі є помічниками дітей з відкриття властивостей світу, які модельовані педагогами в безпосередньому середовищі дитини. Це середовище наповнюється заздалегідь підібраними засобами розвитку